

Petra Klapwijk
31 december 2020

Onderzoek: Vertrouwen in instituties



Samenvatting

Discussie over 'alternatieve-' of 'complottheorieën' split families: 'We hebben het contact met mijn broer verbroken'

Vier op de tien mensen (38 procent) hebben weleens discussies met hun familie of hun vrienden over 'complottheorieën' of over 'alternatieve theorieën'. Dit blijkt uit onderzoek van EenVandaag. Bij één op de tien leidt dat ook echt tot ruzie.

Aan het onderzoek deden 28.000 leden van het EenVandaag Opiniepanel mee. Zo'n 1100 mensen zeiden zich goed te herkennen in de omschrijving van 'kritische-' of 'complotdenker'. Het gaat dan om mensen die twijfelen aan de gangbare verklaring van overheid, media en wetenschappers en die een andere waarheid achter de schermen zien. Zij zien zichzelf juist als 'kritische denkers' die kritisch kijken naar de werkelijkheid en niet alles voor waar aannemen.

Irritaties over 'complotdenkers' en 'slapenden'

Veel deelnemers beschrijven ongemakkelijke situaties met hun naasten wanneer ze van mening verschillen. "Voor mij is corona gewoon een griepje", zegt iemand. "Maar ik merk dat mijn familie wel bang voor me is als ik dat soort dingen zeg." Ook aan de andere kant is wrijving: "Ik wil niet meer in discussie met mijn moeder over corona. Ik wil iedereen vrij laten in hun denken, maar dan moet mijn mening, dat ik niet in deze complotten geloof, ook worden gerespecteerd."

Bij 10 procent ontstaan zelfs regelrechte ruzies, waarbij voor- en tegenstanders van 'alternatieve theorieën' lijnrecht tegenover elkaar staan. Een panellid schrijft: "Mijn broer en zijn vrouw zijn echte complotdenkers. Ze noemen mij een 'slapende'. Het liep zo uit de hand dat we geen contact meer hebben." Ook omgekeerd lopen de irritaties hoog op: "Een familielid volgt klakkeloos alles wat de overheid zegt. Ik denk kritisch na en geef mijn mening. Hij heeft me nu overal op sociale media geblokkeerd. Zielig!"

Verschillende theorieën

De alternatieve theorieën gaan over hele diverse onderwerpen zoals klimaatverandering, vaccineren, het bestaan van een 'onzichtbare en invloedrijke elite', en het ontstaan van corona. Zo gelooft 3 procent van alle ondervraagden dat er een verband is tussen het 5G-netwerk en het coronavirus.

En één op de vijf (21 procent) is er niet van overtuigd dat de opwarming van de aarde vooral door de mens komt.

Bijna geen vertrouwen in politiek en media

De groep van 1100 'kritische denkers' in het onderzoek kenmerkt zich door een extreem laag vertrouwen in traditionele instituties. Zo heeft 9 procent er vertrouwen in dat Tweede Kamerleden hun werk goed doen en 8 procent heeft vertrouwen in de traditionele media. Dat betekent dat maar liefst negen van de tien hier geen vertrouwen in hebben, respectievelijk 90 en 92 procent.

Hun vertrouwen is zo laag omdat ze zich genegeerd voelen, en weggezet als 'gekkies'. Ze zien hun visie op de werkelijkheid onvoldoende terug in de Tweede Kamer en de reguliere nieuwskanalen (beide 93 procent). Terwijl zij zelf vinden dat ze gewoon kritische vragen stellen en daarin niet serieus genomen worden. Iemand zegt daarover: "Wat de overheid beweert is niet dé waarheid, er wordt van alles in de doofpot gestopt." En zo keren ze zich af, op zoek naar alternatieve media waar ze wel hun eigen visie terugzien.

Meer of minder aandacht geven?

Over de vraag of we 'kritische-' of 'complotdenkers' meer of juist minder aandacht moeten geven zijn de meningen verdeeld. De helft (51 procent) vindt dat we de groep zo min mogelijk aandacht zouden moeten geven. "Het is duidelijk onzin. Dus negeren", vindt een ondervraagde.

Maar vier van de tien (38 procent) denken dat we beter met ze in gesprek kunnen blijven. Dat geldt zeker voor de aanhangers van de 'alternatieve theorieën' zelf, maar ook voor een deel van de mensen dat daar niet in gelooft: "Ik geloof zelf totaal niet in al die nieuwe theorieën. Maar ik wil best even naar iemand luisteren, de ander laten uitpraten, zonder hem meteen tot mijn kamp te bekeren."

Uitslagen

Vragenlijst en uitslagen

We beginnen met vragen over democratie en vrijheid van meningsuiting.

Hoe belangrijk vind je het om in een democratisch land te wonen?

Heel belangrijk 89%
Redelijk belangrijk 9%
Redelijk onbelangrijk 1%
Heel onbelangrijk 0%
Weet niet / geen mening 1%

In Nederland staat vrijheid van meningsuiting in de grondwet. Persvrijheid is hier onderdeel van.

Hoe belangrijk vind je het om in een land met persvrijheid te wonen?

Heel belangrijk 86%
Redelijk belangrijk 1%
Redelijk onbelangrijk 1%
Heel onbelangrijk 1%
Weet niet / geen mening 1%

'Kritische denker' of 'complotdenker'

In de media zijn de laatste tijd veel berichten over zogenaamde 'complotdenkers' of aanhangers van 'alternatieve theorieën'. Het gaat dan om mensen die twijfelen aan de gangbare verklaring van overheid, media en wetenschappers, en die een andere waarheid achter de schermen zien. Zij zien zichzelf juist als 'kritische denkers', die kritisch kijken naar de werkelijkheid en niet alles voor waar aannemen. Er zijn alternatieve theorieën over hele diverse onderwerpen zoals corona, vaccineren en het bestaan van een 'deep state'.

In het onderzoek zeggen 1163 mensen zeiden zich goed te herkennen in deze omschrijving van 'kritische-' of 'complotdenker'. In de rapportage zijn ook een aantal uitslagen van deze groep cursief opgenomen.

Wetenschap en Tweede Kamer

Vertrouwen in wetenschap hoog

We willen nu weten of jij vindt dat mensen bij aantal maatschappelijke instituties hun werk goed doen.

Hoeveel vertrouwen heb je er over het algemeen in dat wetenschappers in Nederland hun werk goed doen?

Veel vertrouwen 37%
Redelijk wat vertrouwen 47%
Niet zoveel vertrouwen 9%
Helemaal geen vertrouwen 3%
Weet niet / geen mening 4%

Uitslag 'groep kritische'/'complotdenkers': 41% vertrouwen, 58% weinig of geen vertrouwen.

Hoeveel vertrouwen heb je er over het algemeen in dat Tweede Kamerleden in Nederland hun werk goed doen?

Veel vertrouwen 8%
Redelijk wat vertrouwen 47%
Niet zoveel vertrouwen 31%
Helemaal geen vertrouwen 13%
Weet niet / geen mening 1%

Uitslag groep 'kritische'/'complotdenkers': 9% vertrouwen, 90% weinig of geen vertrouwen.

Zie je jouw mening over het algemeen voldoende of onvoldoende terug in de Tweede Kamer?

Voldoende 35%
Onvoldoende 58%
Weet niet / geen mening 7%

Uitslag groep 'kritische'/'complotdenkers': 5% voldoende, 93% onvoldoende

Media

Vertrouwen in traditionele media

Hoeveel vertrouwen heb je er over het algemeen in dat de traditionele nieuwsmedia in Nederland hun werk goed doen?

Hiermee bedoelen we bijvoorbeeld traditionele papieren kranten, radio- en tv zenders, en traditionele nieuwswebsites.

Veel vertrouwen 20%

Redelijk wat vertrouwen 42%

Niet zoveel vertrouwen 22%

Helemaal geen vertrouwen 15%

Weet niet / geen mening 1%

Uitslag groep 'kritische'/'complotdenkers': 8% vertrouwen, 92% weinig of geen vertrouwen.

Zie je jouw mening over het algemeen voldoende of onvoldoende terug in de traditionele nieuwsmedia?

Hiermee bedoelen we bijvoorbeeld traditionele papieren kranten, radio- en tv zenders, en traditionele nieuwswebsites.

Voldoende 44%

Onvoldoende 47%

Weet niet / geen mening 9%

Uitslag groep 'kritische'/'complotdenkers': 5% voldoende, 93% onvoldoende

Zie je jouw mening over het algemeen voldoende of onvoldoende terug in nieuwe, sociale media?

Hiermee bedoelen we bijvoorbeeld Facebook, Twitter, YouTube, vlogs.

Voldoende 33%

Onvoldoende 38%

Weet niet / geen mening 29%

Uitslag groep 'kritische'/'complotdenkers': 38% voldoende, 49% onvoldoende

Actuele thema's:

Wat geloof je?

We leggen je nu een aantal uitspraken voor over actuele onderwerpen in de media.

Kun je van elke uitspraak aangeven of die volgens jou waar is of niet?

'De opwarming van de aarde wordt vooral veroorzaakt door de invloed van de mens.'

Dat geloof ik 72%

Dat geloof ik niet 21%

Weet niet / geen mening 7%

'In het Rijksvaccinatieprogramma zijn vaccins opgenomen die voor autisme zorgen.'

Dat geloof ik 6%

Dat geloof ik niet 77%

Weet niet / geen mening 17%

'Er is een verband tussen het 5G-netwerk en het coronavirus.'

Dat geloof ik 3%

Dat geloof ik niet 89%

Weet niet / geen mening 8%

'De coronapandemie is begonnen in China.'

Dat geloof ik 83%

Dat geloof ik niet 5%

Weet niet / geen mening 12%

Discussie

Vier op de tien hebben discussie over theorieën

Heb jij in je familie of vriendenkring, op je werk of online discussie over één of meerdere 'complottheorieën' of 'alternatieve theorieën' bijvoorbeeld over corona, vaccineren, klimaat of het bestaan van een 'deep state'?

Met discussie bedoelen we dat jullie meningen tegenover elkaar staan: dat één in 'gangbare theorieën' gelooft, en de ander in 'complot'/'alternatieve theorieën'.

Je kunt meerdere antwoorden geven.

Ja, met familie of vrienden 38%

Ja, op mijn werk 14%

Ja, online 14%

Ja, ergens anders 3%

Nee 48%

Weet niet / geen mening 3%

En heb jij in je familie of vriendenkring, op je werk of online wel eens ruzie met iemand gehad omdat jij of een ander gelooft in een 'alternatieve theorie' of 'complottheorie'?

Je kunt meerdere antwoorden geven.

Ja, met familie of vrienden 10%

Ja, op mijn werk 3%

Ja, online 5%

Ja, ergens anders 3%

Nee 81%

Weet niet / geen mening 2%

Aandacht

Verdeeldheid over aandacht geven

Ben je het eens of oneens met de volgende stelling: 'Ik maak me zorgen over de toenemende aandacht voor 'complottheorieën' of 'alternatieve theorieën'.

Mee eens 63%

Mee oneens 29%

Weet niet / geen mening 8%

Als je moet kiezen tussen de twee onderstaande uitspraken, met welke ben je het dan het meest eens?

Mensen die 'complottheorieën' of 'alternatieve theorieën' aanhangen moeten we:

'Zo min mogelijk aandacht geven' 51%

'Vaker het gesprek mee aangaan' 38%

Weet niet / geen mening 11%

EenVandaag Opiniepanel

Over dit onderzoek

Het onderzoek is gehouden van 4 tot 14 december 2020. Hieraan deden 28.096 leden van het EenVandaag Opiniepanel mee. Hiervan vulden 1163 mensen in zichzelf goed te herkennen in de omschrijving van 'kritische-' of 'complotdenker'.

Het onderzoek is na weging representatief voor zes variabelen, namelijk leeftijd, geslacht, opleiding, burgerlijke staat, spreiding over het land en politieke voorkeur gemeten naar de Tweede Kamerverkiezingen van 2017. Het EenVandaag Opiniepanel bestaat uit 70.000 leden.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met onderzoeker petra.klapwijk@eenvandaag.nl

